

SELVITYS MAKSUTTOMUUDESTA

Lapsiperheiden kotipalvelu

Talousvalmistelu

[Author]

Perustuen aluevaltuustoon toimeksiantoon 31.5.2022; selvitys lapsiperheiden kotipalvelun maksuttomuuden vaikutuksesta tulokertymään sekä palvelun raskaampaa palvelua ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta.

1. Lapsiperheiden kotipalvelu

Lapsiperheiden kotipalvelulla (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 19) tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista.

Lapsiperheiden kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen sosiaalihuoltolain (1301/2014) 19 § 1 momentissa tarkoitetuista tehtävistä ja toiminnoista. Lapsiperheellä on oikeus saada perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi välttämätön kotipalvelu, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista 19 § 2 momentissa mainittujen syiden vuoksi.

Lapsiperheiden kotipalvelulla autetaan, tuetaan ja ohjataan perhettä arkielämään, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä kodinhoitoon liittyvissä asioissa. Palvelun avulla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden pulmia mahdollisimman varhain. Lapsiperheiden kotipalvelu edistää lapsiperheiden sosiaalista kestävyyttä ennaltaehkäisemällä ylisukupolvista huono-osaisuutta, vähentämällä perheiden eriarvoisuutta sekä lisäämällä hyvinvointia. Kotipalvelua voidaan myöntää perheelle myös lastensuojelun tukitoimena.

2. Palvelusta perittävät maksut ja niiden vaikutus tulokertymään

Lapsiperheiden kotipalvelu on lähtökohtaisesti maksullista palvelua. Palvelu voidaan myöntää tilapäisenä tai jatkuvana ja säännöllisenä.

Tilapäisestä kotipalvelusta voidaan asiakasmaksuasetuksen 3 § 5 momentin mukaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu.

Kunta tai kuntayhtymä saa periä **jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta** asiakasmaksulain 10 e § mukaan kuukausimaksun, joka määräytyy palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän, asiakkaan maksukyvyn ja perheen koon mukaan. Maksu saa olla enintään 5 momentin mukaisen maksuprosentin osoittama määrä 3 momentissa säädetyn tulorajan ylittävistä kuukausituloista.

Tulorajat ovat seuraavat:

Perheen koko, hlö	1	2	3	4	5	6
Tuloraja euroa/kk	588	1084	1701	2103	2546	2924

Jos henkilöitä on enemmän kuin kuusi, tulorajaa korotetaan 350 eurolla kustakin seuraavasta henkilöstä.

2.1 Lapsiperheiden kotipalvelun maksut Keravalla

Keravan kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta on luopunut lapsiperheiden kotipalvelun asiakasmaksuista 1.4.2018 lähtien. Syynä, että palvelusta saatu tulokertymä on pienempi kuin siitä aiheutuneet järjestelmätekniset ja hallinnolliset kulut.

”Sosiaali- ja terveyslautakunta päätti maksuttomuuteen siirtymisestä lapsiperheiden kotipalveluissa 1.4.2018 alkaen, tarkistamalla päätöstään 14.2.2017 § 147 lapsiperheiden kotipalvelun maksujen perimisestä.

Kyseessä on ollut lähtökohtaisesti maksullinen palvelu. Valtionneuvoston antaman asetuksen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista mukaan jatkuvasti ja säännöllisesti annetusta kotipalvelusta voidaan periä palvelun laadun ja määrän, palvelun käyttäjän maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan määräytyvä kohtuullinen kuukausimaksu. Keravan kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta on kuitenkin päättänyt luopua näistä asiakasmaksuista 1.4.2018 lähtien.”

2.2 Lapsiperheiden kotipalvelun maksut Vantaalla

Tilapäisen kotihoiton maksu määräytyy käytettyjen palvelutuntien mukaisesti ja maksu on sama kaikille. Kotipalvelusta ei peritä maksua, jos perheen tulot jäävät alle tulorajan tai perheellä on toimeentulotuen- tai lastensuojelun asiakkuus.

3.2.1. KOTIHOITO JA KOTIPALVELU			
Tilapäinen kotihoito vanhus- ja vammaispalveluissa ja tilapäinen kotipalvelu perhe- ja sosiaalipalveluissa	0–1 h	9,50 €	käyntimaksu
	yli 1–2 h	11,80 €	
	yli 2–3 h	14,10 €	
	yli 3–4 h	16,40 €	
	yli 4–5 h	18,70 €	
	yli 5–6 h	21,00 €	
	yli 6 h	25,60 €	
<ul style="list-style-type: none"> • Tilapäisen kotipalvelun käynneistä peritään kertamaksu palvelun keston mukaisesti. Käyntimaksuilla ei ole päiväkohtaista enimmäisrajaa. • Asiakasmaksua ei peritä luvussa 3.1. esitetyn listauksen mukaisesti eikä: <ul style="list-style-type: none"> ○ perheen tulojen alittaessa jatkuvan kotihoiton kuukausimaksutaulukossa määrätty tulorajat ○ lapsiperheiltä lastensuojelulain avohuollon tukitoimena toteutettavasta kotipalvelusta ○ jatkuvan kotihoiton kuukausimaksua maksavilta asiakkailta <p><i>(Asiakasmaksuasetus 3 §, Lastensuojelulaki 19 §, 36 §, Sosiaali- ja terveyslautakunta 12.9.2016 17 §, Sosiaali- ja terveyslautakunta 3.4.2017 7 §)</i></p>			

Lapsiperheiden kotipalvelusta peritään asiakasmaksulain mukainen **jatkuvan ja säännöllisen kotipalvelun maksu**, jos asiakas saa palvelua vähintään kerran viikossa ja lisäksi palvelun sen alkamisesta lukien arvioidaan kestävän vähintään kaksi kuukautta tai jos palvelu on tosiasiallisesti kestänyt vähintään kaksi kuukautta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 7 b §).

Jatkuva ja säännöllinen kotona annettava palvelu Jatkuva kotihoito vanhus- ja vammaispalvelussa, jatkuva kotipalvelu perhe- ja sosiaalipalvelussa	kuukausimaksu
<ul style="list-style-type: none"> • Kotihoidon palvelukokonaisuus voi sisältää sosiaalihuoltolain 19 § mukaisen kotipalvelun ja terveydenhuoltolain 25 §:n mukaisen kotisairaanhoidon. • Kotihoito tai kotipalvelu katsotaan jatkuvaksi ja säännölliseksi, jos asiakas saa palvelua vähintään kerran viikossa ja lisäksi palvelun arvioidaan kestävän vähintään 2 kuukautta, tai palvelu on tosiasiallisesti kestänyt jo vähintään 2 kuukautta. • Jatkovasti ja säännöllisesti annetusta kotihoidosta peritään palvelun (1) laadun ja määrän, (2) perheen koon sekä (3) palvelun käyttäjän maksukyvyyn mukaan määräytyvä kohtuullinen kuukausimaksu. • Kuukausimaksun suuruus määritellään asiakasmaksuhinnaston kohdassa 6. olevan taulukon mukaisesti. <p><i>(Asiakasmaksulaki 10 e §, Sosiaali- ja terveyslautakunta 3.4.2017 7 §)</i></p>	

Asiakasmaksutaulukko (säännöllinen ja jatkuva kotipalvelu)

Perheen koko, henkilömäärä	1	2	3	4	5	6
Tuloraja, euroa kuukaudessa	588	1 084	1 701	2 103	2 546	2 924
Jos henkilötä on enemmän kuin kuusi, tulorajaa korotetaan 350 eurolla kustakin seuraavasta henkilöstä.						
Maksuprosentit ovat seuraavat:						
Maksuprosentti perheen koon mukaan						
Palvelutunnit kuukaudessa	1	2	3	4	5	6
4 tuntia tai vähemmän	8,00	7,00	6,00	6,00	6,00	6,00
5-8	10,00	8,75	7,50	7,50	7,50	7,50
9-12	17,00	14,75	12,50	12,50	12,50	12,00
13-16	21,00	17,75	14,50	14,50	14,00	12,00
17-20	24,50	20,50	16,50	16,00	14,00	12,00
21-24	26,50	22,50	18,50	16,00	14,00	12,00
25-28	28,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
29-32	30,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
33-36	32,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
37-38	34,50	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00
38 tai enemmän	35,00	24,00	19,00	16,00	14,00	12,00

Asiakasmaksulaki 10 e §, Sosiaali- ja terveyslautakunta 19.4.2021

Perheen koko = ruokakunta,
kuinka monta henkilöä on
kirjoilla samassa osoitteessa

Kotipalvelun maksua on alennettava tai se on jätettävä kokonaan perimättä, jos maksun periminen henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 11 §). Maksuja voidaan alentaa tai jättää perimättä myös, jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (Pe VL 39/1996 vp) todennut, että perittävät asiakasmaksut eivät saa siirtää palveluja niitä tarvitsevien tavoittamattomiin eikä asiakkaan taloudellinen asema ei saa olla esteenä palvelujen saamiselle (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas). Maksukyvyyn mukaisesti määräytyvästä maksusta tehdään päätös toistaiseksi.

2.3 Maksujen vaikutus tulokertymään

Vantaalla palvelupäätöksiä tehtiin noin 1000 vuonna 2021. Asiakasmaksukertymä vuonna 2021 oli yhteensä 37 397 euroa ja kustannukset maksujen perimisestä Vantaan kaupungille olivat 39 411 euroa. Kustannuksissa on huomioitu lapsiperheiden kotipalvelun palveluohjaajien, sosiaaliohjaajan, kotipalvelun esihenkilön, varhaisen tuen yksikön esihenkilön sekä asiakasmaksutiimin palvelusihteerin käyttämä keskimääräinen työaika mikä liittyy asiakasmaksujen perimiseen. Pelkästään asiakasmaksusihteerin työajasta menee 50 prosenttia kotipalvelun asiakasmaksuasioihin. Käytetty työaika on ajoittain myös enemmän johtuen järjestelmiin liittyvistä ongelmista.

Lapsiperheiden kotipalvelun prosessi työvaiheineen on kuvattu alla olevassa kuvassa:

Keravalla palvelupäätöksiä tehtiin vuonna 2021 noin 200. Mikäli asiakasmaksuja olisi peritty lain sallimalla tavalla, kyseeseen olisi tullut vain muutama yksittäinen asiakas. Pääsääntöisesti asiakkaat ovat yksinhuoltajia, pienituloisia, monilapsisia ja maahanmuuttajataustaisia. Kokemukset maksuttomuudesta ovat myönteisiä. Asiakkaita tavoitetaan varhaisemmassa vaiheessa ja kynnyksellä ottaa palvelua vastaan on matala. Lapsiperheiden kotipalveluun ohjautuu asiakkaita eniten neuvolan terveydenhoitajien ja neuvolan perhetyöntekijöiden toimesta. Keravalla myöntämisen kriteereinä on tällä hetkellä muun muassa se, että palvelua myönnetään lähtökohtaisesti kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, palvelua annetaan keskimääräisesti 1krt/ viikossa 2h/kerta ja asiakkaan kanssa luodaan yhdessä työskentelylle muutostavoitteet Apotin palvelusuunnitelmaan. Kriteerit auttavat osaltaan hallitsemaan asiakasmääriä. Tällä on ollut vaikutusta siihen, että asiakasmäärät eivät ole lisääntyneet palvelun maksuttomuudesta johtuen.

3. Palvelun ja asiakasmaksujen vaikutukset sosiaaliseen kestävyys

Vuoden 2015 alusta lähtien lapsiperheiden välttämättömät kotipalvelut säädettiin subjektiiviseksi oikeudeksi. Lapsiperheiden kotipalvelu on tarkoitettu ennaltaehkäiseväksi palveluksi, jonka tehtävänä on tukea perheen jaksamista ja pärjäämistä joko tilapäisissä tai pidempiaikaisissa kuormittavissa tilanteissa. Kynnys tarjota perheelle kotipalvelua tulisi olla matala.

Lapsiperheiden kotipalvelulla saattaa olla merkittävä rooli perheen hyvinvoinnin toteutumiselle ennaltaehkäisevissä tilanteissa, joissa sitä ei tarjota lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai toimeentulotuen asiakkaille vaan muutoin sosiaalipalveluna. Pääkaupunkiseudulla on yleistä, että perheiden läheisverkostot ovat pienet tai niitä ei ole ollenkaan, minkä vuoksi ulkopuoliselle avulle on tarvetta. Lapsiperheiden kotipalvelu voi tarjota vanhemmille omaa aikaa ja mahdollisuutta lepoon. On tavallista, että vanhemmaksi tuleminen lisää vanhemman masennus- tai ahdistusoireita, ja tällä tiedetään olevan yhteys lapsen kehitykseen. Mitä varhaisemmin perheitä tuetaan, sitä tehokkaampaa tuki yleensä on. Riittävän ajoissa ja varhain annettu kotipalvelun tuki voi ehkäistä myös lastensuojelun asiakkuuden alkamista ja tukea yhteiskunnassa sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävää ja oikeudenmukaista kehitystä.

Perheiden hyvinvointiin vaikuttavat oleellisesti myös taloudelliset seikat. Asiaksmaksut ohjaavat osaltaan sitä mitä palveluita perheiden on mahdollista ottaa vastaan ja jo pelkästään tulospelvityksen toimittaminen liitteineen on monelle perheelle haastava tehtävä, vaikka maksukykyä olisikin. Lisäksi on huomioitava, että heikommassa asemassa olevilla perheillä on tavallista useammin tarve maksun alentamiselle tai perimättä jättämiselle, mutta samaan aikaan heikommat valmiudet hakea huoventamista. Kotipalvelun asiakkaana on perheitä, joilla on suuria jaksamisen ja toimintakyvyn haasteita sekä maahanmuuttajataustaisia asiakkaita, joilla on kielitaidon puutteita. Näistä syistä tulotietolomakkeiden toimitus saattaa viivästyä ja tästä seuraa, että laskut tulevat takautuvasti, jolloin summat voivat nousta kohtuuttoman suureksi kerralla maksettavaksi. Asiakkaiden tulee toimittaa tulotiedot ja liitteet seuraavalla tavalla, asiakasmaksun määrittelemiseksi:

Säännöllisen ja jatkuvan lapsiperheiden kotipalvelun asiakkaiden tulee toimittaa tulospelvityslomake liitteineen Vantaan asiakasmaksutiimille, joko kirjepostina tai sähköisen asiointikanavan Oma Vantaan kautta.

Mikäli asiakas on lastensuojelun asiakas tai asiakkaalle on myönnetty palvelu maksuttomana huollollisin perustein, ei tulospelvitystä tarvitse toimittaa.

Tulospelvityksessä tarvittavat liitteet sekä asiakkaalta, että puolisolta:

1. Palkkalaskelma/-tosite
2. Viimeisimmät tiliotteet

Mikäli asiakas tai puoliso saa pääomatuloja, maksaa ulosottoa tai elatusmaksua, pyydetään toimittamaan lisäksi:

3. Tosite elatussopimuksesta
4. Tosite ulosotosta
5. Verotuspäätös
6. Muut tulo- ja varallisuustositteet (esim. pankin antamat selvitykset rahastoista ja osakkeista)

Mikäli laskut menevät perintään, tämä vähentää perheen hyvinvointia ja lisää myös hallinnollisia kuluja.

Palvelusta perittävän maksun muodostuessa talouden koon ja tulojen perusteella, muodostuu suhteessa suurin maksu niille perheille, joissa on yksi hyvätuloinen huoltaja ja yksi lapsi. Yksinhuoltajuuden tiedetään olevan riskitekijä jo itsessään, ja suhteessa suuremmat maksut lisäävät yksinhuoltajaperheiden ja niissä elävien lasten eriarvoisuutta. Myös pienituloisille, mutta tulorajat ylittävälle perheille, joilla ei ole lastensuojelun eikä toimeentulotuen asiakkuutta voi pienikin kuukausimaksu tai pelkkä tieto maksettavasta maksusta olla este ottaa edes yhteyttä kotipalveluun. Tällöin on riskinä, että kotipalvelun tukea tarvitsevia perheitä ei tavoiteta lainkaan.

Asiaksmaksut voivat muodostua esteeksi hakeutua palvelun piiriin myös keskituloisilla perheillä ja tämä saattaa aiheuttaa ongelmien kasaantumista tai avun saamisen viivästymistä. Esimerkiksi, jos perheen tulot ovat yli 6000 €/kk ja palvelua myönnetään 32 tuntia kuukaudessa, asiakasmaksu on 1179eur/kk. Aikaisemmin maksu oli noin 50 €/kk. Uuden asiakasmaksulain myötä asiakas joutuu maksamaan myös peruuntuneista käynneistä, koska korvaavia käynnejä ei yleensä pystytä järjestämään. Kotipalvelun maksullisuus on ongelmallista myös lasten yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Perheiden tarve palvelulle on sama, mutta osa perheistä maksaa palvelusta ja osalle se on jo maksutonta.

Selvityksen mukaan lapsiperheiden kotipalvelusta saadut tulot eivät riitä kattamaan maksujen perimisestä aiheutuvia kuluja ja voidaan arvioida, että asiakasmäärät eivät maksuttomuuden vuoksi tulisi kasvamaan. Asiakasmääriin voidaan vaikuttaa tarkastelemalla palvelun myöntämisen kriteereitä sekä panostamalla riittävästi lapsiperheiden oikea-aikaisiin ja oikeanlaisiin palveluihin ja näin voidaan myös vastata paremmin asiakasperheiden tarpeisiin muulla kuin kotipalvelulla. Esimerkiksi tosiasiallista syytä vanhemman uupumisen taustalla tulee ryhtyä poistamaan ja selvittämään ensisijaisesti muilla palveluilla kuin kotipalvelulla. Kotipalvelulla ei tule myöskään paikata muiden palveluiden puutteita tai jonoja.